

Η Χρονιά που ο Κόσμος έγινε *viral*¹

Gilles Dauvé²

Μέχρι τις πρώτες μέρες του 2020, όταν οι Δυτικοί μιλούσαν για “ιούς” εννοούσαν συνήθως ότι υπήρχε κάποιο πρόβλημα με τους υπολογιστές τους (οι Ασιάτες ήταν ομολογουμένως πιο ενημερωμένοι). Φυσικά, όλοι ήξεραν την ιατρική σημασία της λέξης, αλλά αυτοί οι ιοί ήταν πολύ μακριά (Ebola), σχετικά σιωπηλοί, παρά τους 3 εκατομμύρια θανάτους τον χρόνο από το AIDS (HIV), ακόμα και μπανάλ (από μόνη της η χειμωνιάτικη γρίπη προκαλεί “μόνο” 10.000 θανάτους κάθε χρόνο στη Γαλλία). Αλλά ακόμα και αν χτυπούσε η αρρώστια, η ιατρική έκανε θαύματα. Είχε ακόμα-ακόμα ξεπεράσει και την ίδια την απόσταση : από τη Νέα Υόρκη, ένας χειρουργός μπορούσε να εγχειρήσει έναν ασθενή στο Στρασβούργο.

Τότε, ήταν κυρίως οι μηχανές που αρρώσταιναν.

Μέχρι τις πρώτες μέρες του 2020.

Πεθαίνεις με τον ίδιο τρόπο που ζεις

Η Covid-19 είναι μια μεταδοτική ασθένεια με έναν ρυθμό μετάδοσης πολύ μεγαλύτερο από αυτόν της γρίπης: προκαλεί λίγες σοβαρές περιπτώσεις, αλλά η σοβαρότητά τους είναι ακραία, ιδιαίτερα για άτομα υψηλού κινδύνου (κυρίως άτομα άνω των 65) και απαιτεί νοσηλεία σε μονάδες εντατικής θεραπείας για ασθενείς που κινδυνεύουν να πεθάνουν. Εξ ου και η ανάγκη για ελέγχους σε μεγάλη κλίμακα.

Οι επιδημίες και οι πανδημίες δεν είναι κάτι καινούριο.

Στην εποχή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, η πανούκλα πιθανόν στοίχισε τη ζωή 10 εκατομμυρίων θυμάτων από το 166 μέχρι το 189 μΧ. Μετά τη λήξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου το 1918, 20 με 100 εκατομμύρια θάνατοι αποδόθηκαν στην “ισπανική” γρίπη. Την ίδια περίοδο, ο τύφος σκότωσε 3 εκατομμύρια Ρώσους στη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου. Το 1957-1958, η “Ασιατική” γρίπη προκάλεσε τον θάνατο 3 με 4 εκατομμυρίων ανθρώπων σε ολόκληρο τον κόσμο. Η γρίπη του “Χονγκ Κονγκ” εκτιμάται ότι ευθύνεται για 1 εκατομμύριο θανάτους παγκοσμίως (στη Γαλλία 31.000) μεταξύ του καλοκαιριού του 1968 και της άνοιξης του 1970.

Εντυπωσιακοί, πραγματικά, αριθμοί, συχνά αβέβαιοι (η διαφορά μεταξύ 20 και 100 εκατομμυρίων ή ακόμα και μεταξύ 3 και 4, είναι μια αρκετά μεγάλη διαφορά), μερικές φορές διαγραμμένοι από τη συλλογική μνήμη: στη Γαλλία, πριν από τον Φεβρουάριο του 2020, κανείς δεν θυμόταν τους 31000 ανθρώπους που πέθαναν το διάστημα 1968-1970 (εκείνη την εποχή, δεν υπήρχαν γενικά μέτρα δημόσιας υγείας και ο τύπος αγνοούσε ή ελαχιστοποιούσε την επιδημία).

Κατακλυζόμαστε από στατιστικά της Covid-19 που είναι τόσο πιο ακατανόητα όσο αλλάζουν τα κριτήριά τους. Όλα αλλάζουν, άσχετα από το αν κάποιος παρατηρεί τον αριθμό των θανάτων από την αρχή της επιδημίας ή σε μια συγκεκριμένη μέρα, τον αριθμό των κρουσμάτων, την αύξηση του αριθμού των κρουσμάτων σε σύγκριση με μια συγκεκριμένη μέρα, τον ρυθμό μεταδοτικότητας, τις εισαγωγές στα νοσοκομεία ή στις ΜΕΘ. Όσο περισσότερα τεστ γίνονται (στις περισσότερες χώρες τα τεστ ήταν πολύ σπάνια τους πρώτους μήνες) τόσο περισσότεροι άνθρωποι καταγράφονται ως μολυσμένοι, ανεξάρτητα από το αν ο αριθμός των θυμάτων αυξάνεται ή μειώνεται.

Είμαστε εξοικειωμένοι τώρα με τη διαφορά μεταξύ της νοσηρότητας, της θνησιμότητας και της φονικότητας³, με την τελευταία να είναι η πιο σημαντική καθώς το ποσοστό της είναι ενδεικτικό της αναλογίας των

1 Στμ. Ο τίτλος αποτελεί φυσικά λογοπαίγνιο με τον ιό (*virus*) και το φαινόμενο της εκρηκτικής διάδοσης στα κοινωνικά μέσα δικτύωσης.

2 Στμ. Μεταφρασμένο από εδώ: <https://cominsitu.wordpress.com/2021/02/12/the-year-the-world-went-viral-dauve-2021/#more-9960>. Στα Γαλλικά εδώ: <https://dndf.org/?p=19356>.

3 Στμ. Στο πρωτότυπο: *morbidity, mortality, lethality*, αντίστοιχα.

σχετιζόμενων με την ασθένεια θανάτων ως προς τον συνολικό αριθμό των ασθενών. Χωρίς να ξεχνάμε την διάκριση ανάμεσα στα φαινομενικά και τα πραγματικά ποσοστά φονικότητας. Μόνο το δεύτερο δίνει την αναλογία του αριθμού των θανάτων προς τον αριθμό των περιπτώσεων που έχουν πραγματικά διαγνωστεί θετικά· το πρώτο βασίζεται αποκλειστικά σε εκτιμήσεις για τον αριθμό αυτών που έχουν προσβληθεί.

Είναι εξίσου δύσκολο να καταλάβουμε τον “αριθμό R”, που αποτελεί μέτρο της ικανότητας διάδοσης μιας μολυσματικής ασθένειας. Στην περίπτωση της Covid-19, ο ρυθμός ενημέρωσης για τις νέες περιπτώσεις είναι ευκολότερο να οριστεί (υπάρχουν τρεις τέτοιοι ορισμοί στη Γαλλία) παρά να υπολογιστεί και οι εκτιμήσεις διαφέρουν σημαντικά από χώρα σε χώρα.

Όσον αφορά τους αριθμούς, είναι αλήθεια ότι 9 στα 10 άτομα που πεθαίνουν από Covid είναι άνω των 65, αλλά, συνδυάζοντας όλες τις αιτίες θανάτου, η αναλογία ηλικιωμένων που πεθαίνουν τώρα δεν είναι τόσο μεγαλύτερη από αυτή στις περιόδους που δεν υπήρχε η Covid-19 – πεθαίνουν λόγω μεγάλης ηλικίας, από ασθένειες, από φτώχεια και σχετικές με αυτήν ασθένειες.

Εν ολίγοις, βρισκόμαστε με ένα συνονθύλευμα από διαρκώς επικαιροποιημένα και αντικρουόμενα δεδομένα. Και παρά τη σημαντικότητά τους, οι αριθμοί για την Covid-19 χάνουν τη γενικότερη εικόνα: αν και μας λένε το εύρος της πανδημίας (πάνω από 1,7 εκατομμύρια θάνατοι το 2020) παραβλέπουν τις κοινωνικές αιτίες της και τις συνέπειές τους.

Όπως κάθε σοβαρή ασθένεια, η Covid-19 είναι πιθανόν να σκοτώσει ανθρώπους εξασθενημένους από την ηλικία, από κάποια άλλη ασθένεια και/ή έναν τρόπο ζωής που αποδυναμώνει: κακή διατροφή, ατμοσφαιρική ρύπανση (που εκτιμάται ότι σκοτώνει 7 με 9 εκατομμύρια ανθρώπους σε ολόκληρο τον κόσμο), χημική μόλυνση, καθιστική ζωή, ηλικιωμένοι που είναι χωρίς εργασία και συνεπώς εκτός κοινωνίας – όλοι οι παράγοντες που συμβάλλουν ώστε να έχουν συνέπειες όπως ο διαβήτης και ο καρκίνος...είναι ευνοϊκό έδαφος για την Covid. Από τους 31.000 θανάτους που καταγράφηκαν στη Γαλλία στα τέλη του Αυγούστου του 2020, τουλάχιστον οι 7500 θεωρείται ότι οφείλεται σε συν-θνησιμότητα (25% προκληθέντες από αρτηριακή υπέρταση, 34% από καρδιακά νοσήματα).

Διάφοροι μη μετρήσιμοι παράγοντες αν ληφθούν από κοινού προκαλούν ένα μη ποσοτικοποιήσιμο “πλεόνασμα” θνησιμότητας με ταξική διάσταση: ανεργία, ανθυγιεινή στέγη, junk food (η παχυσαρκία είναι πιο διαδεδομένη μεταξύ των φτωχών). Η φυματίωση (με 1,5 εκατομμύρια θανάτους το 2014) επανεμφανίστηκε στις δεκαετίες του 1980 και του 1990 εξαιτίας των ανθυγιεινών συνθηκών στις πόλεις και της αυξανόμενης φτώχειας. Αν είστε άρρωστος, είναι καλλίτερο να είστε πλούσιος...και Λευκός, συνήθως: “όταν ένας λευκός έχει ένα κρύωμα, ένας μαύρος έχει πνευμονία”, λένε στις Ηνωμένες Πολιτείες. Όλες αυτές οι συνθήκες γίνονται χειρότερες από το ανθρώπινο κόστος της καραντίνας: χαμηλότερο εισόδημα, ανησυχία, κατάθλιψη, στέρηση επισκέψεων για όσους ζουν σε οίκους ευγηρίας κλπ.

“Ένα άτομο με προϋπάρχον ιατρικό ιστορικό είναι συχνά μια άλλη λέξη για το ‘ηλικιωμένος εργάτης/προλετάριος’. [...] Ένας μεσήλικας άντρας ‘με χαμηλά προσόντα’ έχει οχτώ φορές μεγαλύτερο ρίσκο να βγει στη σύνταξη πρόωρα εξαιτίας ενός καρδιαγγειακού νοσήματος από έναν άντρα της ίδιας ηλικίας ‘με υψηλά επαγγελματικά προσόντα’” (Wildcat: δείτε την αναφορά στο “Περισσότερο διάβασμα”).

Αυτός ο συνδυασμός κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραγόντων, παρά τον σημαντικό ρόλο του στη διάδοση των ασθενειών, είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθεί και συνεπώς διαφεύγει της εξονυχιστικής μελέτης της στατιστικής.

Συνάντησε ένας πανγκολίνος μια νυχτερίδα; Ή πήγε λάθος κάποιο εργαστηριακό πείραμα; Πιθανόν να μην μάθουμε ποτέ. Ένα πράγμα είναι σίγουρο: ο καπιταλισμός είναι *συν-νοσηρός*. Ο καπιταλιστικός πολιτισμός δεν δημιούργησε την Covid-19, αλλά σίγουρα βοήθησε την εξάπλωσή του μέσα από την όλο και πιο ευρεία κυκλοφορία ανθρώπων και προϊόντων, την επιταχυνόμενη ανθυγιεινή παγκόσμια αστικοποίηση, τη βιομηχανική γεωργία που ευνοεί τα παθογόνα, και την υποβάθμιση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας στις λεγόμενες αναπτυσσόμενες χώρες. Από τις αρχές του 20ου αιώνα, από τις 11 παγκόσμιες ιογενείς πανδημίες οι 5 έχουν συμβεί στα τελευταία 20 χρόνια.

“Να κυβερνάς σημαίνει να προβλέπεις”: ένας κανόνας που η καπιταλιστική κοινωνία δεν τον αγνοεί, αλλά που τον εφαρμόζει με τη δική της λογική. Οποτεδήποτε η πρόληψη είναι ένα εμπόδιο στον ανταγωνισμό μεταξύ των εταιριών, στην αναζήτηση του ελάχιστου κόστους παραγωγής, στα κέρδη και τα βραχυπρόθεσμα συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης, η πρόληψη έρχεται στη δεύτερη θέση. Η αρχή της προληπτικότητας δεν θα είναι ποτέ προτεραιότητα σ’ αυτή την κοινωνία.

Κάνοντας το κακό χειρότερο

Η τραγωδία που έχει ξεδιπλωθεί δεν ήταν βιολογικά προκαθορισμένο να πάρει τη μορφή που έχει πάρει. Αν και περισσότερο μεταδοτική και φονική από την εποχιακή γρίπη, η Covid-19 είναι αβλαβής για μια τεράστια πλειοψηφία αλλά πολύ σοβαρή για ένα μικρό ποσοστό, πιθανόν 1 στα 1000 άτομα που προσβάλλονται. Θα ήταν σχετικά εύκολο να περιοριστεί η πανδημία με συστηματικό έλεγχο των ατόμων που έχουν μολυνθεί ήδη από την στιγμή που εμφανίζονται οι πρώτες περιπτώσεις, ιχνηλατώντας τις κινήσεις τους και τοποθετώντας τα (λίγα) άτομα που προσβάλλονται σε καραντίνα. Η τεχνική του ελέγχου απαιτεί την οργάνωση και τον εξοπλισμό που οι υψηλά βιομηχανοποιημένες χώρες μπορούν να κατασκευάσουν και να οργανώσουν σε λίγες εβδομάδες. Μαζί με την μαζική διανομή масκών σε ολοκληρω τον πληθυσμό που ενδέχεται να μολυνθεί. Η διάλυση, όμως, το ξεχαρβάλωμα των συστημάτων υγείας στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική, βοήθησαν να μετατραπεί αυτός ο ιός σε μια καταστροφή.

Αυτό είναι αρκετά γνωστό, αλλά θέτει το αυτονόητο ερώτημα:

Γιατί ένας στους τρεις κατοίκους της Γης τέθηκε σε καραντίνα για εβδομάδες, μερικές φορές μήνες, και γιατί αυτό συμβαίνει και πάλι, αν και με διαφορετικό τρόπο, οποτεδήποτε τα κράτη το κρίνουν απαραίτητο (το Ισραήλ τον Σεπτέμβριο του 2020, η Ουαλία και η Ιρλανδία αργότερα, στη συνέχεια η Αγγλία, η Γαλλία και ακόμα περισσότερες χώρες...);

Αν είναι αλήθεια ότι η διεθνοποίηση του καπιταλισμού τον καθιστά πιο ευάλωτο, αυτό δεν αρκεί για να εξηγήσει τη μερική παράλυση της παγκόσμιας οικονομίας. Γιατί η μάχη εναντίον της μετάδοσης του ιού πήρε τη μορφή του εγκλεισμού πληθυσμών, με το αναγκαστικό κλείσιμο ενός μεγάλου αριθμού επιχειρήσεων;

Φάση πρώτη: Η Κασσάνδρα προειδοποιεί

“Στις αρχές του 2018, στη διάρκεια [μιας συνάντησης του Παγκοσμίου Οργανισμού Υγείας](#) [...], ειδικοί [...] εισήγαγαν τον όρο “[Ασθένεια Χ](#)”: προέβλεπε ότι η επόμενη πανδημία θα προκαλούνταν από ένα άγνωστο, καινούριο παθογόνο, που δεν θα είχε μέχρι τότε εισέλθει στον ανθρώπινο πληθυσμό. Η Ασθένεια Χ θα προερχόταν πιθανόν από έναν ιό με προέλευση από ζώα και θα μπορούσε να εμφανιστεί σε κάποιο σημείο του πλανήτη στο οποίο η οικονομική ανάπτυξη φέρνει κοντά τους ανθρώπους και την άγρια φύση. Η Ασθένεια Χ θα συγγεόταν πιθανόν με άλλες ασθένειες στις αρχές του ξεσπάσματός της και θα διαδιδόταν γρήγορα και σιωπηλά· εκμεταλλευόμενη τα δίκτυα ανθρώπινης μετακίνησης και εμπορίου, θα έφτανε σε πολλές χώρες εμποδίζοντας τον περιορισμό της. Η Ασθένεια Χ θα είχε ένα ποσοστό θνησιμότητας μεγαλύτερο από μια εποχιακή γρίπη αλλά θα διαδιδόταν εξίσου εύκολα με την γρίπη. [...] Εν ολίγοις, η Covid-19 είναι η Ασθένεια Χ” (Michael Roberts, 15 Μαρτίου 2020).

Φάση Δύο: Η Κασσάνδρα δεν εισακούγεται

Η προειδοποίηση του 2018 έπεσε σε μη ευήκωα ώτα. Λιγότερο από δυο χρόνια αργότερα, όταν η ασθένεια που είχε όλα τα γνωρίσματα της ασθένειας “Χ”, εμφανίστηκε, τα κράτη ξεκίνησαν υποβαθμίζοντας ή και αρνούμενα εντελώς το ζήτημα.

Ήδη από τις 31 Δεκεμβρίου του 2019, οι αρχές της Ταϊβάν είχαν προειδοποιήσει τον ΠΟΥ για τους κινδύνους του ιού, αλλά η ηγεσία του ΠΟΥ αμφισβήτησε τη σοβαρότητα της κατάστασης. Το ίδιο έκαναν και οι περισσότερες κυβερνήσεις, και η πανδημία παρέμεινε αόρατη για αρκετό καιρό στην Ασία, όπως και στις ευρωπαϊκές χώρες, που ανίχνευσαν τον ιό αρκετές εβδομάδες αργότερα. Στις 30 Ιανουαρίου, ο διευθυντής του ΠΟΥ επισκέφθηκε την Κίνα, δήλωσε ότι όλα ήταν υπό έλεγχο και εξήρε τις κινεζικές αρχές. Τοποθετή-

θηκε επίσης κατά οποιωνδήποτε περιορισμών στα ταξίδια και τις μετακινήσεις, τη στιγμή που η Ταϊβάν ήταν κλειστή ήδη για έναν μήνα.

Σχεδόν όλα τα κράτη έδωσαν προτεραιότητα στα οικονομικά συμφέροντα και δεν πήραν προστατευτικά μέτρα, όπως η διακοπή των αεροπορικών συνδέσεων με την Κίνα.

Η επαρχία του Μπέργκαμο είναι μια ενδεικτική περίπτωση σχετικά με αυτό. Ήταν μια από τις περιοχές του κόσμου που χτυπήθηκαν περισσότερο από τον ιό. Στην κλωστοϋφαντουργία της οι περισσότερες επιχειρήσεις είναι ιταλοκινεζικές κοινοπραξίες. “Κινέζοι τεχνικοί και υπεργολάβοι ταξιδεύουν διαρκώς μεταξύ Κίνας και Μπέργκαμο [...] μερικοί ταξιδεύουν ακόμα και κάθε βδομάδα. Ο ιός ήρθε πιθανόν στην Ιταλία μέσω αυτών των ταξιδιών τον Δεκέμβριο ή τον Ιανουάριο. Όταν η ιταλική κυβέρνηση απαγόρευσε τις απευθείας πτήσεις στην Κίνα, οι εταιρείες οργάνωσαν αεροπορικές συνδέσεις μέσω της Μόσχας ή της Μπανγκόκ – κόσμος ερχόταν στη χώρα χωρίς κανέναν έλεγχο [...]” (Wildcat). Στις 28 Φεβρουαρίου, τα αφεντικά ξεκίνησαν μια καμπάνια με τίτλο “το Μπέργκαμο εξακολουθεί να δουλεύει!”: ζήτησαν συγγνώμη (και αυτό μετά από πέντε εβδομάδες) αλλά κατάφεραν να συνεχιστεί η παραγωγή σχεδόν μέχρι τα τέλη Μαρτίου.

Στη Γαλλία, την Κυριακή 14 Μαρτίου ήταν πολιτικό καθήκον του καθενός να βγει από το σπίτι του και να πάει να ψηφίσει στις δημοτικές εκλογές.

Φάση Τρία: η υγειονομική διαχείριση αποκτά προσωρινή προτεραιότητα σε σχέση με τις επιταγές της οικονομίας

Όταν οι εκτιμήσεις των επισήμων διαψεύστηκαν από τις συνθήκες της πραγματικότητας, οι κυβερνήσεις δεν μπορούσαν πλέον να παραμερίσουν το ζήτημα και προσπάθησαν να το αντιμετωπίσουν σύμφωνα με τη λογική τους και τα μέσα που διαθέτουν. Σε μια χώρα όπως η Γαλλία το γεγονός αποκάλυψε την έκταση στην οποία η σύγχρονη ψευδο-αφθονία αποκρύπτει μια πραγματική έλλειψη: η “7η μεγαλύτερη οικονομία του κόσμου” δεν έχει νοσοκόμες/ους, κρεβάτια νοσοκομείων, τεστ, μέσα προστασίας...Έτσι, την Τρίτη 16 Μαρτίου, οι Γάλλοι πολίτες υποχρεώθηκαν να μείνουν στα σπίτια τους υπό την απειλή προστίμου ή πιθανής φυλάκισης.

Στις περισσότερες Δυτικές χώρες το σύστημα υγείας λειτουργεί, τώρα, με την αρχή του αντιτίμου για την παρεχόμενη υπηρεσία: δηλαδή, θεραπεία της αιτίας πριν από τον ασθενή. Τα νοσοκομεία λειτουργούν σε μια *just-in-time*⁴ βάση: όπως μια κλωστοϋφαντουργία ή ένα σουπερμάρκετ, διαθέτουν προσωπικό και εξοπλισμό που είναι απολύτως απαραίτητο, θεωρούν ένα ελεύθερο κρεβάτι απώλεια χρημάτων, αναθέτουν εξωτερικά οτιδήποτε θεωρείται ως μη ουσιώδες και, αν χρειαστεί, προσλαμβάνουν έκτακτο προσωπικό με βραχυπρόθεσμες συμβάσεις εργασίας. Τον Σεπτέμβριο του 2019, λίγους μόλις μήνες πριν από την κρίση, το γαλλικό ΕΣΥ εισήγαγε τους “διαχειριστές κλινών” επιφορτισμένων να “εξομαλύνουν τη ροή εισαγωγής και εξόδου ασθενών στους διαφόρους θαλάμους”.

Συνεπώς, από τη στιγμή που χάθηκε η πρώτη φάση (του μαζικού ελέγχου) και υπήρχε έλλειψη ανθρώπινων και υλικών πόρων, επιβλήθηκαν ο εγκλεισμός στο σπίτι και η απαγόρευση κυκλοφορίας: *δεν προστατεύουν τόσο τον πληθυσμό από τον ιό όσο το κράτος από την ίδια την κακοδιαχείριση της πανδημίας εκ μέρους του*. Ο εγκλεισμός στο σπίτι προσφέρει τόση προστασία στους ανθρώπους όση και αυτή που προσφέρει η οργανωμένη από το κράτος πολιτική άμυνα στη διάρκεια ενός αεροπορικού βομβαρδισμού που προκαλείται από έναν πόλεμο που έχει εξαπολύσει το ίδιο αυτό κράτος.

Επειδή οι κυβερνήσεις ήταν ανίκανες να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της κρίσης που βοήθησαν να δημιουργηθεί, η μόνη διέξοδος ήταν να εκφοβιστεί ο πληθυσμός στην υποταγή, καταφεύγοντας σε διαδοχικά τεχνάσματα. Ο επίσημος λόγος ακροβατεί στη λεπτή γραμμή ανάμεσα στον καθησυχασμό και στην κινδυνολογία με τη βοήθεια της “επιστημονικής κοινότητας” και την ενισχυτική αντήχηση των ΜΜΕ.

4 Στμ. Θα το αποδίδαμε ως: “ακριβώς-στην-ώρα”, όρος από το βιομηχανικό σύστημα στο οποίο τα υλικά ή τα συστατικά παραδίδονται ακριβώς πριν από τη στιγμή που χρειάζονται ώστε να ελαχιστοποιηθεί το κόστος αποθήκευσης.

Στα περισσότερα μέρη του κόσμου, ο εγκλεισμός – οδηγώντας στο μερικό σταμάτημα της παραγωγής και του εμπορίου – αποδείχτηκε ο μοναδικός τρόπος για τον προσωρινό περιορισμό της επιδημίας. Αυτό που δεν μπορείς να υπερνικήσεις θα πρέπει να το διαχειριστείς λάθος και αν δεν υπάρχει έτοιμο κάποιο σχέδιο έκτακτης ανάγκης, αυτοσχεδιάζεις, μεταμφιέζοντας την πανωλεθρία σε πολιτική. Το κλειδί είναι να διατηρήσεις τον έλεγχο - ή να προσποιείσαι ότι τον έχεις, με αρνητικές συνέπειες τόσο για τις μεγάλες όσο και τις μικρές επιχειρήσεις.

Φάση Τέσσερα: επιστροφή στα συνηθισμένα – όχι ακριβώς

Μετά από δύο μήνες, η πανδημία, μακράν του να έχει τελειώσει, και, μάλιστα, αποδεικνυόμενη ακόμα πιο θανατηφόρα σε μερικές χώρες, έμοιαζε αρκετά διαχειρίσιμη χωρίς κάποιες σοβαρές κοινωνικο-πολιτικές συνέπειες. Επιπλέον, παρατηρήθηκε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των νεκρών είχε περάσει την ηλικία της εργασιακής απασχόλησης: στις ΗΠΑ, ήδη στις 9 Σεπτεμβρίου του 2020 το 78% των θυμάτων της Covid ήταν ηλικίας άνω των 65 ετών· στη Γαλλία αυτό ίσχυε για το 90% όσων είχαν αποβιώσει μεταξύ της 1ης Μαρτίου και της 28ης Αυγούστου. Για όσους είναι σε εργασιακά ενεργή ηλικία, όμως, η πιθανότητα θανάτου εξαιτίας της Covid ήταν χαμηλή: ήταν, συνεπώς, επιτακτικό να σταλούν πίσω στα εργοστάσια ή στα γραφεία – με την υπόσχεση, φυσικά, επαρκούς προστασίας. Ο κόσμος είχε περιορισμένη ή καμιά πρόσβαση στα εστιατόρια, τα “μη απαραίτητα” ψώνια ήταν δύσκολο ή αδύνατον να γίνουν, τα πάρτυ περιορισμένα ή απαγορευμένα, αλλά τα πλήθη έπρεπε να στοιβάζονται στα τραίνα του προαστιακού καθοδόν για τους τόπους δουλειάς τους. *Η εργασία δεν είναι μόνο το μέσο για να βγάζει κανείς λεφτά, είναι ο βασικός κοινωνικός ρυθμιστής και πειθαρχεί τους ανθρώπους.*

Η “ισπανική” γρίπη και η γρίπη του “Χονγκ Κονγκ” κράτησαν αμφότερες δυο χρόνια. Αντί να εξαφανίζεται σταδιακά και ομοιόμορφα, η Covid-19 μπορεί να μειώνεται σε λίγες περιοχές, αλλά σε άλλες υπάρχουν εξάρσεις. Αν και οι περιορισμοί στην καθημερινή ζωή και οι απαγορεύσεις έχουν αρθεί μερικά σε κάποιες χώρες, σε κάποιες άλλες γίνονται αυστηρότερες. Με εμβόλια ή χωρίς, οι κυβερνήσεις εφαρμόζουν πρόχειρα μέτρα με ένα σύστημα διαβαθμίσεων, επαναεισάγουν απαγορεύσεις κυκλοφορίας, κλείνουν και ξανανοίγουν σύνορα, στρίβουν ή χαλαρώνουν τις βίδες, ανάλογα με τη διάδοση της επιδημίας, τις ανάγκες της καπιταλιστικής οικονομίας γενικά και των αγορών ειδικότερα.

Κηρύσσοντας πόλεμο

Κυβερνήσεις και θεσμοί ανακηρύσσουν εαυτούς σε πόλεμο με έναν “αόρατο εχθρό”. Ας πάρουμε λοιπόν αυτό που λένε κυριολεκτικά.

Ο πόλεμος είναι η συνέχιση της κοινωνίας (στον σημερινό κόσμο, της καπιταλιστικής κοινωνίας) με άλλα μέσα, αλλά, επίσης, και η προσωρινή διατάραξη των βασικών στοιχείων της. Άσχετα από το αν μια χώρα κερδίζει ή χάνει έναν πόλεμο, το κόστος για τις άρχουσες τάξεις της δεν είναι αμελητέο και συχνά αποδεικνύεται ότι είναι υπερβολικό: μπορεί να αφήσουν όλον ή ένα μέρος του πλούτου ή της εξουσίας τους πίσω. Αλλά το αν μια σύγκρουση έχει λογική όχι δεν μπορεί να κατανοηθεί ή να μετρηθεί σε δολάρια ή γουάν. Ένα Κράτος δεν πάει σε έναν πόλεμο για να βγάλει λεφτά και αυτό καθορίζεται από μια λογική που διαφέρει από τη λογική ενός επιχειρηματία: είναι το αποτέλεσμα κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων και (αν)ισορροπιών, τόσο εντός όσο και εκτός της χώρας. Η απόφαση για να προχωρήσει σε έναν πόλεμο μια χώρα θα ληφθεί στη βάση των συμφερόντων της άρχουσας τάξης...γιατί έτσι/εφόσον έτσι τα αντιλαμβάνονται. Οι άρχουσες ελίτ των τεσσάρων αυτοκρατοριών (Γερμανικής, Αυστριακής, Ρωσικής και Οθωμανικής) που διαλύθηκαν μετά το 1918 είχαν ξεκινήσει τέσσερα χρόνια πριν έναν πόλεμο που πίστευαν ότι θα επεξεύρινε τα συμφέροντά τους. Ούτε είχαν προβλέψει οι εισβολείς στο Ιράκ το 2003 το Ισλαμικό Κράτος. Σε κάθε περίπτωση, όποιο και αν ήταν το κόστος, οι καπιταλιστικές ηγεσίες εκτιμούσαν ότι το να μην προχωρήσουν σε πόλεμο θα ήταν χειρότερο. Από τη στιγμή που η διαδικασία ξεκινήσει, αν η επίλυση ενός προβλήματος οδηγεί σε ένα καινούριο, τότε προχωρούν στην αντιμετώπισή του. Αντιμέτωπη μιας κρίσης κάθε φορά και προσκόλληση στο εφικτό ώστε να κατευναστούν περισσότερες κρίσεις από αυτές που γενιούνται.

Οι περισσότερες κυβερνήσεις έχουν επίγνωση των αιτιών και των συνεπειών της παγκόσμιας υπερθέρμανσης, απέναντι στην οποία παρουσιάζονται μόνο με καταπραϋντικά μέτρα. Γιατί να δράσουν διαφορετικά αντιμέτωπες με μια πανδημία; Αφού ήταν ανίκανες να πάρουν προληπτικά μέτρα για τους ηλικιωμένους που ήδη πάσχουν από σοβαρές ασθένειες, να κάνουν μαζικά τεστ, να βάλουν σε καραντίνα κάθε άτομο που έχει προσβληθεί, να περιθάψουν επαρκώς τις ακραίες περιπτώσεις και να μας προσφέρουν προσωπικά μέσα προστασίας, ξέμειναν με την καλλίτερη-κακή, αλλά ευκολότερη, λύση: να εφαρμόσουν αυτό που ισодυναμούσε με ένα κοινωνικό *shutdown*.

Οι κυρίαρχες τάξεις δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν τις αιτίες μιας κρίσης που σε μεγάλο βαθμό είναι δικό τους δημιούργημα. Οι αντιδράσεις ποικίλουν με ακραίο τρόπο, από τη Γερμανία μέχρι τη Βραζιλία, με κυρώσεις που φτάνουν από φυλάκιση 6 μηνών στη Γαλλία στα 7 χρόνια στη Ρωσία. Αλλά σε όλες τις περιπτώσεις, η διαχείριση της επιδημίας και ο έλεγχος του πληθυσμού είναι το ίδιο και το αυτό: στη Γαλλία, οι περίπατοι στα δάση απαγορεύτηκαν στη διάρκεια του (πρώτου) κλεισίματος, επειδή οι αχανείς χώροι αν και ευνοούν τη “φυσική αποστασιοποίηση”, καθιστούν πιο δύσκολη την επιτήρηση. Το τίμημα που έπρεπε να πληρωθεί από τις κυρίαρχες τάξεις (κίνδυνος πολιτικής απαξίωσης, απώλειες στην παραγωγή και συνεπώς στα κέρδη) δεν ήταν αμελητέο, ήταν όμως δευτερεύον σε σύγκριση με την απόλυτα επιτακτική ανάγκη διατήρησης της τάξης – κοινωνικής, πολιτικής και υγειονομικής ταυτόχρονα.

Ακόμα και οι εξαρτώμενες από το εμπόριο Νότια Κορέα και Ταϊβάν, παρ’ όλο που μπορούσαν να κάνουν τεστ και να διανείμουν μάσκες σε μεγάλη κλίμακα, περιορίζοντας έτσι τον “εγκλεισμό” στις αποδεδειγμένες περιπτώσεις, αναγκάστηκαν να επιβραδύνουν τις, σε μεγάλο βαθμό ωθούμενες από τις εξαγωγές, οικονομίες τους επειδή οι χώρες που εισήγαγαν τα προϊόντα τους έκλειναν. Παρόμοια, η Γερμανία, παρά την εφαρμογή ενός περιορισμένου κλεισίματος, έπρεπε να μειώσει τις εμπορικές δραστηριότητές της.

Ο καπιταλισμός εξελίσσεται μέσα από μια διαδοχή υφέσεων και ανακάμψεων. Αυτή τη φορά, μια παγκόσμια ακινητοποίηση δεν προήλθε από μια παγκόσμια ύφεση αλλά από αυτό που έμοιαζε η μόνη επιλογή που είχε απομείνει και, λαμβάνοντας υπόψιν όλες τις παρούσες συνθήκες, μια επιλογή ορθολογική: ένας μεγάλος αριθμός κρατών έκανε μια “μονής δόσης” ένεση (αρκετά ισχυρή, αλλά προσωρινή) αναγκαστικής ανάπαυσης, πριν ξανασηκωθεί, καλώς εχόντων των πραγμάτων, υγιέστατη.

“Πρέπει να παραδεχτώ ότι όλα συνεχίζονται”

Έτσι έγραψε ο Χέγκελ πριν από δυο αιώνες.

Ο καπιταλισμός δεν είναι φτιαγμένος από ανθρώπους, βαρέλια πετρελαίου, μηχανές, αυτοκινητόδρομους και πιστωτικές κάρτες. Είναι η κοινωνική σχέση που εμφυσά ζωή στον λιμενεργάτη, τις πωλήτριες, το εμπορικό πλοίο, την παμπ, τον γερανό φόρτωσης, τον τόρνο των μετάλλων και το ATM, με έναν δυναμισμό που δεν έχει αντίστοιχο σε οποιοδήποτε από τα προηγούμενα κοινωνικά συστήματα. Η προσωρινή διακοπή των παραγωγικών δραστηριοτήτων, καθεαυτήν, τις διακόπτει χωρίς να “χαλάσει” όμως αυτό που τις είχε θέσει προηγουμένως σε κίνηση. Η καπιταλιστική σχέση παραγωγής αναστέλλεται μερικώς, αλλά δεν σταματά να λειτουργεί. Παρά την ανάπτυξη μιας βασικής αλληλεγγύης όπου κάποιος δεν “μετρά” το χρήμα και τον χρόνο του άλλου, η εμπορευματική ανταλλαγή παραμένει, το ίδιο και το σύστημα και το κίνητρο του κέρδους. Μερικές εταιρείες έχουν τεράστια χρέη, ίσως χρεοκοπήσουν, άλλες γεννιούνται (υπηρεσίες online) ή ευημερούν (Amazon). Οι περισσότερες χάνουν χρήματα και αναγκάζονται να προσαρμοστούν.

Παρ’ όλο που η τραπεζική και οικονομική κρίση του 2008 σταμάτησε κομμάτια της παραγωγής, ακινητοποίησε σειρές ολόκληρες φορτηγών πλοίων στις εκβολές μεγάλων ποταμών, αυτή τη φορά είναι η αποκαλούμενη “πραγματική οικονομία” που έχει πληγεί άμεσα.

Αυτό, όμως, δεν αποδεικνύει ότι η κοινωνία μας λειτουργεί μόνο χάρις στην νοσοκόμα, τον σκουπιδιάρη, την ταχυδρόμο, τον διανομέα, τον επισκευαστή στεγών, τον μηχανικό αυτοκινήτων, τον αγρότη...,λες και το μόνο που θα χρειαζόταν να κάνουμε θα ήταν να δώσουμε προαγωγή σε αυτούς τους “πραγματικούς” παραγωγούς και να ξεφορτωθούμε τους υπόλοιπους, δηλαδή τα διευθυντικά στελέχη των επιχειρήσεων, τους

τραπεζίτες, τους γραφειοκράτες, τους αυτοαποκαλούμενους κατόχους “δημιουργικών επαγγελματών” και άλλους κατόχους “άχρηστων επαγγελματών”⁵.

Αληθεύει, όντως, ότι οι συνηθισμένοι παραγωγικοί εργάτες είναι αυτο που κράτησαν την κοινωνία σε λειτουργία στη διάρκεια των lockdown: οι αποκαλούμενοι “ανειδίκευτοι” εργάτες δικαιούνται να πουν “Σας κρατήσαμε ζωντανούς”.

Με αυτή την έννοια, η κρίση επιβεβαιώνει την κεντρικότητα της εργασίας...όχι, όμως, της εργασίας γενικά αλλά της μισθωτής εργασίας. Στην τωρινή κοινωνία, ο σκουπιδιάρης και το παραϊατρικό προσωπικό εξαρτώνται από το χρήμα όσο εξαρτάται και ο έμπορος. Μακράν του να εκθέτει την αποτυχία ενός καπιταλισμού που τρεκλίζει, η τρέχουσα κρίση και η διαχείρισή της αποκαλύπτουν την ελαστικότητα ενός κοινωνικού συστήματος που εξακολουθεί να καταφέρνει να καθιστά τον εαυτό του απολύτως απαραίτητο. Το χρήμα παραμένει ο αναγκαστικός ενδιάμεσος στις ζωές μας: οποιοσδήποτε χάσει τη δουλειά του στη διάρκεια του lockdown δεν έχει τίποτα άλλο εκτός από τις οικονομίες του, τη βοήθεια από την οικογένεια ή τη δημόσια βοήθεια – όλα εκφρασμένα σε χρήμα.

Τεράστια δημόσια πακέτα διάσωσης (δάνεια σε εταιρείες και, σε πολύ μικρότερο βαθμό, σε άτομα, συν αναστολές φόρων και εξαίρεση από τις ασφαλιστικές εισφορές) στοχεύουν στο να διατηρήσουν το στάτους κβο και να προετοιμάσουν για μεγαλύτερη συσσώρευση κεφαλαίου. Παρ’ όλο που ο κόσμος έχει προσωρινά επιβραδύνει, οι υποκείμενες μακροπρόθεσμες τάσεις του εντείνονται από την υγειονομική κρίση, όπως σε άλλες περιπτώσεις από τον πόλεμο.

Η πιθανότητα μιας μείζονος οικονομικής κατάρρευσης δεν μπορεί να αποκλειστεί, ακόμα περισσότερο καθώς η παρούσα υγειονομική κρίση έχει προκύψει σε μια περίοδο που ο παγκόσμιος καπιταλισμός είναι ακόμα αντιμέτωπος με άλυτα προβλήματα μιας μεγάλης βουτιάς στην κερδοφορία και μιας κρίσης χρέους.

Παρ’ όλα αυτά, ας θυμηθούμε ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες, μεταξύ 1929 και 1932, οι χρηματαγορές είχαν χάσει το 90% της αξίας τους και η βιομηχανική παραγωγή μειώθηκε κατά 50% μεταξύ του 1929 και του 1933: ήταν η χρονιά που το 25% του εργασιμου πληθυσμού των ΗΠΑ ήταν άνεργο και 2 εκατομμύρια άνθρωποι ήταν άστεγοι. Παρ’ όλα αυτά, ο καπιταλισμός συνέχισε: η αναπαραγωγή των κοινωνικών του σχέσεων χρειάζεται μερικές φορές τεράστιες υλικές και ανθρώπινες θυσίες.

Εκτός και αν εξαφανιστεί ολόκληρο το ανθρώπινο είδος, καμιά γιγαντιαία και καταστρεπτική επιδημία δεν θα είναι αρκετή για να θέσει ένα τέλος στον καπιταλισμό. Θα διαταράξει την ισορροπία των μεγάλων δυνάμεων, θα ανακατέψει την πολιτική και κοινωνική τράπουλα στις πιο απρόσμενες και αντίθετες κατευθύνσεις αλλά δεν συνεπάγεται απαραίτητα την κατάρρευση του όλου συστήματος. Η κρίση του 1929 είχε σαν αποτελέσματα το New Deal, τον ναζισμό και τα Λαϊκά Μέτωπα, τη στιγμή που η ΕΣΣΔ συμπαγοποιούνταν και η Σουηδία έφερνε στην εξουσία μια μακροχρόνια, μεταρρυθμιστική σοσιαλδημοκρατία.

Με εξαίρεση λίγες διορθώσεις, το *just-in-time*, το “zero stock”, οι υπεργολαβίες και οι εξωτερικές αναθέσεις θα κυριαρχήσουν. Στην Ευρώπη, το τοπικό φαρμακείο μπορεί σύντομα να πουλάει μερικά – όχι πολλά – φάρμακα κατασκευασμένα στο Παρίσι ή τη Μαδρίτη, αλλά ο Παριζιάνος ή ο Μαδριλένος θα εξακολουθούν να αγοράζουν ένα “έξυπνο” κινητό που θα έχει ταξιδέψει ολόκληρη τη διαδρομή από την Ασία σε ένα πλοίο φορτωμένο με 3000 κοντέινερ, πριν μεταφερθεί σε ένα φορτηγό ή ένα βαν της UPS. Και θα περάσει αρκετός καιρός πριν ο φορητός υπολογιστής, που χρησιμοποιείται στην Penzance, βγει από ένα εργοστάσιο παρόμοιο με αυτό που πριν από μερικές δεκαετίες παρήγαγε τα ραδιόφωνα και τις τηλεοράσεις για την εταιρεία Baird στο Μπράντφορντ (που ήταν κάποτε το μεγαλύτερο εργοστάσιο τηλεοράσεων στην Ευρώπη). Μερικά είδη παραγωγής, που χαρακτηρίζονται “στρατηγικά”, θα μετεγκατασταθούν αλλά δεν θα υπάρξει τέλος στις διεθνείς αλυσίδες αξίας που στοχεύουν στη μείωση του κόστους. Ούτε θα υπάρξουν κρατικά χρηματοδοτούμενες φαρμακευτικές εταιρείες. Όπως ακριβώς η αυτοκινητοβιομηχανία, έτσι και οι μεγάλες φαρμακοβιομηχανίες⁶ έχουν ανάγκη τη μείωση του κόστους και την μεγιστοποίηση των κερδών.

5 Στμ. Στο πρωτότυπο: *bullshit jobs*. Δείτε, για παράδειγμα, εδώ: https://en.wikipedia.org/wiki/Bullshit_Jobs.

6 Στμ. Στα Αγγλικά: *Big Farma*.

Αυτό που μπορούμε να περιμένουμε είναι μια πολύ περιορισμένη μετρίαση των κυρίαρχων τάσεων. Η αστική τάξη έχει προχωρήσει πάρα πολύ στην απορρύθμιση, τις ιδιωτικοποιήσεις, τη λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών σύμφωνα με επιχειρηματικές αρχές και τις συνολικές πολιτικές *τα πάντα-για-την-αγορά* και *όσο-το-δυνατόν-λιγότερο-Κράτος*. Όμως, η καπιταλιστική κοινωνία χρειάζεται μη καπιταλιστικούς τομείς καθώς και μια κεντρική πολιτική εξουσία που δεν λειτουργεί αποκλειστικά με λογικές αγοράς. Όπως διακήρυξε ένα πρόεδρος των ΗΠΑ το 2008: “Εγκατέλειψα αρχές της ελεύθερης αγοράς για να σώσω το σύστημα της ελεύθερης αγοράς”. Μια χαλιναγώγηση των υπερβολών: αυτό είναι όλο. Αυτό δεν σημαίνει λιγότερη κυριαρχία της μπουρζουαζίας στις παρούσες μορφές της, και ιδιαίτερα της χρηματοοικονομικής και της τραπεζικής. Η Covid-19 δεν θα βάλει ένα τέλος στους χαμηλότερους μισθούς, τις περικοπές των συντάξεων, την προσωρινότητα και εξατομίκευση της αγοράς εργασίας ή τη διάλυση των δικτύων ασφαλείας του κράτους πρόνοιας.

Η κοινωνία που υπερηφανεύεται ότι στέλνει ρομπότ στον Άρη και επεκτείνει αδιάκοπα τον χώρο των αποθηκών για να ανταποκριθεί στο αυξανόμενο ηλεκτρονικό εμπόριο, είναι ανίκανη και απρόθυμη να διαθέσει τους ίδιους πόρους σε ένα δημόσιο σύστημα υγείας. Τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές (Ιανουάριος 2021), αν και η πανδημία είναι σε εξέλιξη σχεδόν επί έναν χρόνο και το προσωπικό των νοσοκομείων έχει λάβει μια (μετριοπαθή) μόνο μισθολογική αύξηση, ελάχιστα άλλα πράγματα έχουν γίνει για τη βελτίωση των υγειονομικών υπηρεσιών: καμιά ώθηση για εκτεταμένες προσλήψεις και κανένα σημαντικό πρόγραμμα επενδύσεων δεν έχει ξεκινήσει. Παρά την πολεμική ρητορική, καμιά χώρα δεν έχει *τεθεί επί ποδός πολέμου εναντίον του ιού*.

Ακόμα σημαντικότερο, προληπτικά φάρμακα παραμένουν χαμηλά σε προτεραιότητα: αυτό δεν πρέπει να αποτελεί έκπληξη καθώς δεν θα απαιτούσε τίποτα λιγότερο από έναν συνολικά διαφορετικό τρόπο ζωής. Για να το θέσουμε ωμά, *μας περιμένει μια από τα ίδια*.

“Ένα καινούριο όπιο για τον λαό”

Έτσι αξιολογούσαν την επιστήμη οι σουρεαλιστές το 1958. Στόχος τους ήταν οι πυρηνικοί φυσικοί για τις ευθύνες τους στην [κατασκευή της] ατομικής βόμβας. Σήμερα υπάρχει μια ευρεία συναίνεση ότι οι βιολόγοι εργάζονται για το κοινό καλό και ο κόσμος γενικά σέβεται το ιατρικό επάγγελμα: οι γιατροί σώζουν ζωές. Αυτό είναι αλήθεια, θα μπορούσαν όμως να περιγραφούν και ως μια ομάδα φονικότερη ακόμα και από τους στρατιώτες: στις Ηνωμένες Πολιτείες, μη ακριβείς διαγνώσεις και δυσμενή αποτελέσματα θεραπειών είναι μεταξύ των κυρίων αιτιών θανάτου, και οι υπερβολικές δόσεις εξαιτίας συνταγογραφημένων οπιοειδών έχουν σκοτώσει 200.000 άτομα από το 1999.

Όποτε οι άνθρωποι αμφισβητούν την αυθεντία των γιατρών-ειδικών και των ιατρικών θεσμών, είναι συνήθως για τις θέσεις τους σε κοινωνικά ή “κοινωνικά” ζητήματα, ιδιαίτερα την σεξουαλικότητα (μέχρι τη δεκαετία του 1970 ο ΠΟΥ θεωρούσε την ομοφυλοφιλία ως ασθένεια, μια άποψη που εγκατέλειψε επίσημα μόλις το 1990). Σε αντίθεση, η κοινή γνώμη τείνει να εμπιστεύεται τα υποτιθέμενα αντικειμενικά πεδία των λεγόμενων “αυστηρών” ή θετικών επιστημών, ακόμα περισσότερο καθώς αυτές βασίζονται σε υπολογισμούς (δεν αμφισβητείς έναν αλγόριθμο) και παραμένουν πέρα από την κατανόηση του απλού ανθρώπου (ένα μορφωμένο άτομο έχει την τάση να σχολιάσει το Οιδιπόδειο σύμπλεγμα αλλά σπάνια την κβαντική θεωρία).

Δεν αντιστοιχεί σε μας να πάρουμε μια θέση πάνω στην καταλληλότητα της υδροξυχλωροκίνης και εναλλακτικών θεραπειών της Covid-19, αλλά αυτές οι πολεμικές έχουν τουλάχιστον την αρετή να δίνουν έμφαση στην πάλη εξουσίας μέσα στην “επιστημονική κοινότητα”, τις συγκρουόμενες αφηγήσεις της, και τις πολύ στενές σχέσεις μεταξύ των επιστημονικών συμβούλων των κυβερνήσεων και των επιχειρηματικών συμφερόντων. Η “αξιολόγηση από τους ομότιμους” με δυσκολία αποκρύπτει το μοίρασμα μιας περιοχής μεταξύ των ιατρικών φωστήρων που διεκδικούν το δικό τους “χωράφι” στο επιστημονικο-βιομηχανικό σύμπλεγμα.

Και όμως, παρά τις αναμφισβήτητες αντιφάσεις και ασυνέπειες της επίσημα αποδεκτής επιστήμης, η διαφωνία αντιμετωπίζεται ως πράξη κατά της κοινωνίας των πολιτών/uncivic και η διάδοση “ψευδών πληρο-

φοριών” ισοδυναμεί με “έσχατη προδοσία” (Γαλλικό Υπουργείο Υγείας, 10 Νοεμβρίου 2020). Βέβαια, ποιος αποφασίζει τι είναι “επιστήμη” και τι όχι; Όπως είπε ο Humpty Dumpty στην Αλίκη, “Όταν χρησιμοποιώ μια λέξη, σημαίνει απλά αυτό που εγώ διαλέγω να σημαίνει”.

Να επισημάνουμε απλά μια πτυχή της διαμάχης που έχει παραβλεφθεί. Αυτό που αποκαλείται μια “υγειονομική κρίση” αποτελείται από κατηγορίες που χρησιμοποιούνται ως νοητικά κουτιά στα οποία έχουν υπολογιστεί και συνεπώς ορθολογοποιηθεί. Οι αριθμοί φαίνονται ουδέτεροι, μη αμφισβητήσιμοι. Το “έχει πολύ ζέστη” ακούγεται ως μια αίσθηση, το “έχει 39° Κελσίου” ακούγεται ως ένα γεγονός. “Οι αριθμοί μιλούν για τον εαυτό τους...”, είναι όντως έτσι; Επειδή κοινωνικοί και περιβαλλοντικοί παράγοντες που παίζουν έναν μείζονα ρόλο στη διάδοση του ιού είναι δύσκολο να περιγραφούν, η μοντελοποίηση τους ελαχιστοποιεί: μόνο το μετρήσιμο είναι αποδεκτό ως “επιστημονικό”.

Αντίθετα με αυτό που οι λέξεις υποδηλώνουν, η “βασισμένη σε στοιχεία ιατρική” δεν αναφέρεται σε θεραπείες που να βασίζονται υποστασιοποιημένα αλήθεια και ιατρική εμπειρία: σημαίνει γεγονότα που μετατρέπονται σε αριθμούς.

Αυτή η αναγωγική διαδικασία είναι εξαιρετικά συνηθισμένη στις πολιτικές εκστρατείες – οι αντίπαλοι υποψήφιοι ποτέ δεν συμφωνούν στα νούμερα για την ανεργία ή την φτώχεια – αλλά είναι λιγότερο απλό να δούμε τα ιατρικά ζητήματα, παρά το γεγονός ότι η ιατρική χρησιμοποιεί μετρικές που εξαρτώνται από προϊδεασμένες κρίσεις. Η δήλωση ότι οι ασθενείς του αναπνευστικού προκαλούν 2,6 εκατομμύρια θανάτους τον χρόνο παγκοσμίως υπονοεί έναν ορισμό της “ασθένειας του αναπνευστικού”. Τι εννοείται, λοιπόν, με τον όρο “Covid-19”; Μας δίνονται καθημερινά εντελώς ακριβείς αριθμοί, μέχρι το τελευταίο δεκαδικό: στις 2 Ιανουαρίου 2021, στις 14:10 ώρα Greenwich: 1.837.294 θάνατοι, μας πληροφορεί ο παγκόσμιος καταμετρητής. Αλλά πόσοι πεθαίνουν από Covid-19; Και πόσοι πεθαίνουν με Covid-19, δηλαδή από συν-θνησιμότητα, με την Covid-19 να προσθέτει τα αποτελέσματά της σε άλλες αιτίες⁷;

Όπως παρατηρήσαμε νωρίτερα, είναι το κίνητρο του κέρδους και της χρηματοποίησης κάθε ιατρικής πράξης που ωθούν επιτακτικά τους διαχειριστές των νοσοκομείων να προτιμούν τις αναλογίες από τους ασθενείς. Η ευχή του Γαλιλαίου εκπληρώνεται: “μέτρα αυτό που είναι μετρήσιμο και κάνε μετρήσιμο αυτό που δεν είναι” (η έμφαση δική μου). Σε έναν κόσμο που έχει εμμονή με το να μετατρέπει γεγονότα σε αριθμούς, μέτρηση και δημιουργία μαθηματικών μοντέλων που υποτίθεται ότι δίνουν μια αληθινή εικόνα που αναπαριστά την πραγματικότητα, η ιατρική “φυσικά” υποτάσσεται στις κυρίαρχες νόρμες.

Απλά για την ιστορία:

ICER: Σταδιακός Λόγος Κόστους-Αποτελεσματικότητας μιας θεραπείας (Incremental Cost-Effectiveness Ratio of a therapy).

QALY: Quality Adjusted Life Year (ένα έτος με “τέλεια υγεία” = 1 QALY· αποβίωση = 0 QALY· άλλες καταστάσεις υγείας βρίσκονται στο ενδιάμεσο).

Δεν υπήρχαν βιοστατιστικοί καθεαυτοί την εποχή του Μαρξ, αλλά υπήρχαν ήδη οικονομολόγοι που έφτιαχναν ένα κανόνα εργασία με μέσους όρους, για τους οποίους ο Μαρξ σχολίασε: “αλλά τι αποδεικνύουν όλοι αυτοί οι μέσοι όροι; Μόνο ότι κάποιος κάνει όλο και περισσότερες αφαιρέσεις για το ανθρώπινο είδος, ότι, όλο και περισσότερο, κανείς δεν δίνει σημασία στην πραγματική ζωή [...] Οι μέσοι όροι είναι πραγματικές επιθέσεις που επέρχονται επώδυνα πάνω στα πραγματικά, συγκεκριμένα άτομα” (*Χειρόγραφο του 1844*).

⁷ Στμ. Θεωρούμε αυτό το “επιχείρημα”, που συχνά στις κουβέντες παίρνει τη μορφή κριτικής για “φούσκωμα” των θανάτων από την Covid-19 με τη συμπερίληψη θανάτων που πιθανόν προέρχονται από άλλους παράγοντες, μάλλον άστοχο. Αν έχει νόημα κάποιο ερώτημα σχετικά με την “συν-θνησιμότητα” στην περίπτωση της Covid δεν είναι πιστεύουμε αν οι άνθρωποι θα πέθαιναν μόνο από την Covid-19, λες και μπορούν να αφαιρεθούν αυτοί οι άλλοι συν-παράγοντες, αλλά αν αυτοί οι άνθρωποι θα πέθαιναν χωρίς την πρόσθετη επιβάρυνση από την Covid-19. Από τη στιγμή που αυτό δεν μπορεί πραγματικά να υποστηριχθεί ή να εκτιμηθεί, μιας και πρόκειται για μια *counterfactual* υπόθεση, η απόδοση των θανάτων και στην Covid-19 δεν νομίζουμε ότι στερείται λογικής βάσης.

Μια ανάπαυλα τριών εβδομάδων

“Ο μετά-Covid-19 κόσμος θα είναι περισσότερο ψηφιακός και με μικρότερη ένταση χρήσης άνθρακα. Η κυκλική οικονομία, η τραπεζική στήριξη στο επίπεδο τοπικών κοινοτήτων, η παραγωγή με βάση τους διαθέσιμους πόρους, οι μικρές εφοδιαστικές αλυσίδες, η επανάχρηση, η επιδιόρθωση, ο οικολογικός σχεδιασμός και η υπεύθυνη κατανάλωση πρόκειται να συμβάλλουν σε μια αναδυόμενη πραγματικά αειφόρο ανάπτυξη...”.

Αυτά ισοδυναμούν με ευσεβείς πόθους.

Θεωρητικά, και με “βάση τη λογική”, η Covid-19 αποδεικνύει πόσο βαθιά εύθραυστη είναι η σύγχρονη κοινωνία και πόσο ανεπαρκώς προσαρμοσμένη στις ίδιες τις κρίσεις της. Όμως, ο ορθός λόγος ποτέ δεν κυβέρνησε την ιστορία. Η Covid-19 δεν θα βοηθήσει να ανανεωθεί ο κόσμος. Αντίθετα, η τωρινή κατάσταση καταδεικνύει τόσο την ευαλωτότητα του καπιταλισμού όσο και την ικανότητα ανάκαμψής του.

Καμιά από τις αιτίες της παγκόσμιας υπερθέρμανσης δεν θα απομειωθεί από τη διαχείριση μιας υγειονομικής κρίσης που είναι και η ίδια κομμάτι της περιβαλλοντικής κρίσης. Η τωρινή κρίση εκφράζει την αντίφαση ανάμεσα στον καπιταλιστικό και τις απολύτως αναγκαίες φυσικές βάσεις. Μόλυνση, μείωση της βιοποικιλότητας, αποψίλωση των δασών, υπερ-αστικοποίηση, βιομηχανική εκτροπή ζώων... όλα θα παραμείνουν, μετριαζόμενα απλώς με αποσπασματικά μέτρα.

Είναι γεγονός ότι το 2020 η οικονομική επιβράδυνση που προκλήθηκε από την πανδημία μετέθεσε κατά τρεις εβδομάδες την Ημέρα Οικολογικού Χρέους (ή *Earth Overshoot Day*⁸), δηλαδή την κατά προσέγγιση ημέρα κατά την οποία η ανθρωπότητα έχει καταναλώσει όλους τους πόρους που μπορούν να παράγουν τα οικοσυστήματα σε έναν χρόνο. Αλλά κανείς δεν πιστεύει στα σοβαρά ότι μια τέτοια επιβράδυνση θα συνεχιστεί και θα μας οδηγήσει σε έναν μελλοντικό οικολογικό “σχεδιασμό” ή μια “διακλάδωση”⁹. Απλά, θα υπάρχει περισσότερο οργανικό φαγητό στα σχολικά γεύματα, περισσότερα λαχανικά από τοπικούς παραγωγούς στα σουπερμάρκετ, περισσότεροι άνθρωποι να ζουν σε μια οικολογικά φιλική γειτονιά σε μια πόλη “μηδενικών εκπομπών άνθρακα” σε μια περιοχή με “θετική ενέργεια για πράσινη ανάπτυξη” και που θα οδηγούν ένα ηλεκτρικό αυτοκίνητο για να πάνε σε ένα McDonald στο οποίο ένα τμήμα αειφορίας βοηθά στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Και όπως θα περιηγούνται στον παγκόσμιο ιστό, η Google (“ουδέτερη όσον αφορά τον άνθρακα” από το 2007) θα τους ενημερώνει ότι “ερευνητές χρησιμοποιούν Τεχνητή Νοημοσύνη για να μειώσουν την ατμοσφαιρική μόλυνση στην Ουγκάντα”.

Ο κόσμος δεν επιβραδύνει, “ξεπλένεται” οικολογικά¹⁰. Το Λονδίνο, μια τυπικά “παγκοσμιοποιημένη” μητρόπολη που απορρόφησε το ένα τρίτο των θέσεων εργασίας στην Αγγλία μεταξύ του 2008 και του 2019, θα φυτέψει λαχανικά στις στέγες του και θα πολλαπλασιάσει τον αριθμό των μεριδίων γης που αντιστοιχούν στους κατοίκους του. Εν τω μεταξύ, το περισσότερο από το φαγητό των Λονδρέζων δεν θα προέρχεται από την ύπαιθρο που το περιβάλλει αλλά από ολόκληρο τον κόσμο.

Στη σημερινή Βρετανία, ένα εκτάριο είναι εκατό φορές πιο προσοδοφόρο όταν χρησιμοποιείται για οικοδόμηση παρά για τη γεωργία: μόνο μια κοινωνικο-οικολογική επανάσταση θα μπορούσε να αντιστρέψει το ρεύμα.

Έχοντας να αντιμετωπίσουν την οικονομική πτώση, τα κυβερνητικά σχέδια έκτακτης ανάγκης δίνουν φυσικά υψηλή προτεραιότητα στις μεγάλες επιχειρήσεις (αεροναυπηγική και αυτοκινητοβιομηχανία, ιδιαίτερα)

8 Στμ. Στο πρωτότυπο: η *Ημέρα Οικολογικού Χρέους (Ecological Debt Day)* γνωστή και ως *Ημέρα Υπέρβασης της Γης (Earth Overshoot Day, EOD)* είναι η υπολογιζόμενη ενδεικτική ημερολογιακή ημέρα στην οποία η κατανάλωση πόρων της ανθρωπότητας για τη χρονιά υπερβαίνουν την ικανότητα της Γης να αναγεννήσει αυτούς τους πόρους στην χρονιά αυτή. Ο όρος “υπέρβαση” [“overshoot”] αντιπροσωπεύει το επίπεδο κατά το οποίο ο άνθρωπος πληθυσμός υπερβαίνει τη βιώσιμη ή αειφόρα ποσότητα πόρων στη Γη. Με οικονομικούς όρους μιλώντας, η EOD αντιπροσωπεύει την ημέρα κατά την οποία η ανθρωπότητα εισέρχεται στην κατάσταση της λεγόμενης *περιβαλλοντικής σπατάλης ελλείμματος [deficit spending]*, δηλαδή της στιγμής που οι “δαπάνες”, πόροι που σπαταλούνται, ξεπερνούν τα “έσοδα”, τους πόρους που μπορεί η Γη να αναπαράγει.

9 Στμ. Στο πρωτότυπο: *bifurcation*, όρος δανεισμένος από τη θεωρία Δυναμικών Συστημάτων.

10 Στμ. Στο πρωτότυπο: *greenwashed*.

και βοηθούν μόνο περιθωριακά τους μισθωτούς που έχουν χτυπηθεί σκληρά από τη μερική απασχόληση. Ο ανταγωνισμός και το κέρδος κυριαρχούν, οπότε είναι λογικό να επιδοτείται η παραγωγή, παρά τα αρνητικά της αποτελέσματα για το περιβάλλον. Ο καπιταλισμός υποβαθμίζει τις συνέπειες ενώ επιδεινώνει τις αιτίες. Εξοικονομείται κάπου ενέργεια ώστε να χρησιμοποιηθεί περισσότερη κάπου αλλού. Να γίνουν όλα ηλεκτρικά, αυτός είναι ο δρόμος για τον κόσμο, είτε η ενέργεια προέρχεται κυρίως από πυρηνικούς σταθμούς (όπως στη Γαλλία) είτε από ένα “μίγμα” που συνδυάζει υψηλές δόσεις ορυκτών καυσίμων με ένα αυξανόμενο ποσοστό ανανεώσιμων...κι αυτό με μια συνεχώς αυξανόμενη κατανάλωση ενέργειας στη βιομηχανία και την καθημερινή ζωή (από πού προέρχεται η μπαταρία ενός τηλεχειριστηρίου;). Η χρήση λιγότερου πλαστικού στις συσκευασίες δεν αποτρέπει την αύξηση της παγκόσμιας παραγωγής και κατανάλωσης πλαστικού κτλ, κτλ. Η θεραπεία είναι η ασθένεια.

Και αυτό έρχεται με την αυταπάτη ενός “ελαφρύτερου” καπιταλισμού, συνεπώς λιγότερο ρυπογόνου, επειδή τώρα αυτός μπορεί να γίνει ψηφιακός. Στην πραγματικότητα, η εικονικότητα απαιτεί μια “βαριά” και δυσκίνητη διαδικασία, που συνεπάγεται πολλές πρώτες ύλες, μέταλλα, καύσιμα, βιομηχανική παραγωγή, μεταφορές, αναλώσιμα επεξεργασίας δεδομένων...για να μην αναφέρουμε την ανθρώπινη εργασία. Η ψηφιακή εικόνα της αγαπημένης σας γάτας σε μια οθόνη στηρίζεται πολύ κρίσιμα σε όλο και πιο περιορισμένους πόρους.

Η παγκόσμια κατανάλωση ενέργειας εξακολουθεί να αυξάνεται...το ίδιο και το ποσό της ενέργειας που απαιτείται για να παραχθεί ενέργεια. Το 2018, η παρακολούθηση βίντεο στο διαδίκτυο παρήγαγε σύμφωνα με αναφορές τόσες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου όσες και μια χώρα όπως η Ισπανία. Οι επιχειρήσεις λίγο ενδιαφέρονται είτε για την ανάπτυξη μεθόδων πιο αποτελεσματικών σε σχέση με τα καύσιμα είτε για την επιλογή από τους καταναλωτές τους περιβαλλοντικά φιλικών συνηθειών. Η ευημερία των GAFΑ (ή του κινεζικού ισοδύναμου των BATX¹¹) βασίζεται στο να συνηθίζει ο καθένας να ανοίγει το φως μιλώντας ένα συνδεδεμένο ηχείο αντί να πατά έναν διακόπτη. Το οικολογικό κόστος αυτών των δυο λειτουργιών είναι πολύ διαφορετικό: η πρώτη απαιτεί μια εξεζητημένη ηλεκτρονική συσκευή με έναν ηχητικό βοηθό, η ανάπτυξη της οποίας έχει καταναλώσει πολλές πρώτες ύλες, ενέργεια και εργασία. Η προώθηση του “Δικτύου των Πραγμάτων” (*Internet of Things*) και των δικτύων 5G είναι ασύμβατη με τη μάχη εναντίον της κλιματικής κρίσης.

Δισεκατομμύρια “επικοινωνούντα” αντικείμενα πρόκειται να μπουν στη ζωή μας. Το “τραίνο της προόδου” έχει σταματήσει για λίγο μόνο, προσωρινά: τώρα ξαναρχίζει την πορεία του, οι άνθρωποι εξακολουθούν να ανάγονται σε παραγωγούς και καταναλωτές - κατά προτίμηση στην ψηφιακή κατανάλωση - και η παγκόσμια υπερθέρμανση προετοιμάζει καινούριες τροπικές πανδημίες Θα υπάρξουν κι άλλες “Ασθένειες Χ”.

Υπάρχει ζωή χωρίς το Ίντερνετ;

Ο κορωνοϊός εγκαινίασε ένα καινούριο βήμα στην εξέλιξη προς την τηλε-ύπαρξη. Το να μένει κανείς στο σπίτι, είτε οικειοθελώς είτε με το ζόρι, δείχνει πόσο δύσκολο έχει γίνει τώρα να ζει μια “κανονική” ζωή έξω από το βασίλειο της ψηφιακής τεχνολογίας. Το Διαδίκτυο έχει γίνει ένα μέσο τόσο για τα κράτη, στο να επιβάλλουν το κλείσιμο, όσο και για τον κόσμο στο να ανταπεξέλθει σ’ αυτό.

Πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες, εκπαίδευση (διδασκαλία στο σπίτι και δικτυακές τάξεις), οικογενειακές και φιλικές σχέσεις, σεξουαλικότητα (ιστότοποι γνωριμών και πορνογραφίας), ελεύθερος χρόνος, ψώνια, εργασία (αν και σε πολύ μικρότερη έκταση απ’ ό,τι λέγεται συχνά), ακόμα και πολιτική δραστηριότητα...το lockdown επέτρεψε στο “προχωράμε ψηφιακά” να κάνει ένα κβαντικό άλμα προς τα μπρος. Χάρης στην επικοινωνία μέσω των έξυπνων κινητών και τις πανταχού παρούσες οθόνες, η κοινωνία των ατόμων τα κοινωνικοποιεί από απόσταση και η “ευφυΐα της συνομιλίας”¹² κάνει να γεννηθεί μια “διαμοιραζόμενη πραγματικότητα”.

11 Στμ. GAFΑ: Ακρωνύμιο των τεσσάρων μεγαλύτερων αμερικανικών τεχνολογικών εταιρειών: *Google, Amazon, Facebook, Apple*. BATX είναι το ακρωνύμιο, αντίστοιχα, των τεσσάρων μεγάλων κινεζικών εταιρειών τεχνολογίας: *Baidu, Alibaba, Tencent, Xiaomi*.

12 Στμ. Στο πρωτότυπο: *conversational intelligence*.

Στη διάρκεια των τελευταίων τριάντα χρόνων, οι υπολογιστές έχουν αποδειχτεί εντελώς απαραίτητοι για την κυκλοφορία του κεφαλαίου, των προϊόντων...και της εργατικής δύναμης. Καθώς ο καπιταλισμός καταλαμβάνει την καθημερινή ζωή, εγκαθιστά επίσης την ψηφιακότητα στο υπνοδωμάτιο, το αυτοκίνητο, το ψυγείο και προετοιμάζεται να την εμφυτεύσει στο σώμα. Αυτό που εμφανιζόταν απλά ως “απλούστερο και γρηγορότερο” είναι όλο και περισσότερο απαραίτητο και στην πορεία να γίνει υποχρεωτικό. Οι άνθρωποι ζουν τώρα “στο δίκτυο”. Σύντομα ίσως να έχουν έναν ψηφιακό βοηθό που θα διασυνδέει όλα τα προσωπικά τους δεδομένα, θα κάνει τα ψώνια τους, θα παρακολουθεί την υγεία τους υπενθυμίζοντάς τους να παίρνουν τα φάρμακά τους, να διαχειρίζεται το καθημερινό τους πρόγραμμα, να επικοινωνεί με κάποιον φίλο με τον οποίο δεν έχουν μιλήσει για κάποιο διάστημα και συνεπώς να ξέρει τις ανάγκες τους καλλίτερα και από τους ίδιους.

Το φροντισμένο φαγητό¹³ είναι κάτι σαν μανία της εποχής: η ψηφιακή αποτοξίνωση δεν θα είναι ποτέ τόσο της μόδας.

Σε λιγότερο από δεκαπέντε χρόνια, τα “έξυπνα” κινητά έχουν γίνει ένα ζωτικό πρόσθετο για τουλάχιστον 3 δισεκατομμύρια ανθρώπους και 1,5 δισεκατομμύρια τέτοια κινητά αγοράστηκαν το 2019. Όταν εκατοντάδες εκατομμύρια άνθρωποι πεινάνε αλλά παρ’ όλα αυτά έχουν τελευταίας τεχνολογίας εφαρμογές στα κινητά τους, μήπως τότε είναι αυτό που αποκαλούσε ο Άνταμ Σμιθ “πλούτο των εθνών” ή πρόκειται για ένα αδιαμφισβήτητο σημάδι σύγχρονης φτώχειας;

Για πρώτη φορά στην ιστορία, ο υπολογιστής¹⁴, δηλαδή ένα εργαλείο δουλειάς, είναι επίσης ένα εντελώς απαραίτητο μέσο της συναισθηματικής, οικογενειακής και διανοητικής ζωής και ένα τεράστιας σημασίας μέσο κοινωνικού, πολιτικού – συνεπώς και αστυνομικού – ελέγχου. Πάντα βέβαια, περιττό να το πούμε, στο όνομα του κοινού καλού: ένα μέρος που παρακολουθείται από κάμερες λέγεται ότι είναι υπό “προστασία με χρήση βίντεο”. Η “ασφάλεια” είναι μια έννοια και πραγματικότητα “πολλών καθηκόντων” που μας επιβάλλεται σε ένα υπόβαθρο ποικίλων απειλών: αντικοινωνική συμπεριφορά, ληστείες, διαρρήξεις σπιτιών, κλοπές, τρομοκρατία και τώρα ιοί. *Η πανδημία δείχνει τον βαθμό στον οποίο το κράτος αποσπά την υποταγή μας στο όνομα της υγείας*: “δεν μπορείς να διαφωνήσεις για την υγεία”, είπε ένας Γάλλος υπουργός. Η Ταϊβάν, η Σιγκαπούρη και η Νότια Κορέα τα πάνε καλλίτερα κατά τα φαινόμενα στην αντιμετώπιση της πανδημίας, αυξάνοντας ταυτόχρονα όλο αυτό το διάστημα την ψηφιακή επιτήρηση. Πέρα από την αναγνώριση προσώπου (ζήτημα στο οποίο τουλάχιστον η Κίνα είναι προάγγελος αυτών που έρχονται, ένα μείγμα *Θαυμαστού Καινούριου Κόσμου* και 1984), η ραδιο-ταυτοποίηση θα ανθίσει στις ερχόμενες δεκαετίες. Αν και τώρα επιφυλάσσεται κυρίως για κατοικίδια, το υποδόριο τσιπ θα εμφυτευθεί σε ανθρώπους, το σώμα των οποίων θα μεταφέρει κυριολεκτικά προσωπικά, ιατρικά, ποινικά και άλλα αρχεία και, εκτός από μερικούς που θα αντισταθούν, οι σύγχρονοι πολίτες θα υιοθετήσουν το σύστημα όπως το έχουν κάνει με τα βιομετρικά διαβατήρια ή τις άυλες επιστροφές φόρων.

Αυτό δεν θα πρέπει να μας εκπλήσσει. Για να μπορέσει ο περιηγητής στο διαδίκτυο να βρει “σε λίγα μόλις κλικ” τις οικονομικές του λεπτομέρειες, για τον καιρό στο Βίλνιους, τον θάνατο του Francisco Ferrer ή το πραγματικό όνομα του συγγραφέα που υπέγραψε το “Baron Corvo”, έχει χρειαστεί να συλλεχθούν και να επικαιροποιούνται διαρκώς δισεκατομμύρια δεδομένων, στα οποία αναπόφευκτα θα προσθέτει τα ίχνη της και η αναζήτηση αυτού του χρήστη. *Δεν μπορεί κανείς να ξέρει σε μια στιγμή τα πάντα για τα πάντα χωρίς να είναι μέρος όλου αυτού του πράγματος και χωρίς να “ιχνηλατείται” κάθε στιγμή.*

13 Στμ. Στο αγγλικό κείμενο: *slow food*, προφανώς το αντίθετο του *fast food*.

14 Στμ. Φυσικά δεν πρόκειται για τον “υπολογιστή” ως ένα μεμονωμένο “εργαλείο δουλειάς”, αυτή είναι μια μάλλον απλουστευτική ακόμα και απλοϊκή προσέγγιση. Αυτό που γίνεται όλο και πιο απαραίτητο είναι ολόκληρο το σύμπαν, οι σύνθετες δομές υπολογιστών, δικτύων, λογισμικού και πληροφορίας που διαμεσολαβούν όλες αυτές τις κοινωνικές λειτουργίες. Όπως ακριβώς η βιομηχανία ήταν το πέρασμα από “εργαλεία” και μεμονωμένες καινοτομίες σε ένα σύνθετο πλέγμα διαδικασιών παραγωγής και τεχνικών καινοτομιών που άλλαξαν ριζικά τη διαχείριση και εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης, συνιστώντας τελικά έναν “τρόπο παραγωγής” ως έναν τρόπο συνολικής κοινωνικής οργάνωσης, μια “βιομηχανική επανάσταση”, έτσι και η εκρηκτική αύξηση της σημασίας της πληροφορίας, της επεξεργασίας και τη διάχυσής της, συνιστούν μια “πληροφορική επανάσταση”, ένα πλέγμα τεχνολογικών καινοτομιών που επεκτείνουν την κυριαρχία του κεφαλαίου και συγκροτούν έναν καινούριο “τρόπο παραγωγής”, συνεπώς και συνολικής οργάνωσης της κοινωνίας του.

Κοινωνική Αποστασιοποίηση

Στο *Years and Years*, μια δραματική σειρά του BBC που μεταδόθηκε την άνοιξη του 2019, η Αγγλία του 2029 κυβερνάται από μια αυταρχική (και τελικά εγκληματική) κυβέρνηση η οποία, εν μέσω μιας πανδημίας που μεταδόθηκε από πιθήκους, σφραγίζει “ευαίσθητες” γειτονιές πίσω από φράγματα ελεγχόμενα από την αστυνομία και απαγορεύει την πρόσβαση σ’ αυτές το βράδυ.

Έναν χρόνο μετά από τη μετάδοση αυτής της σειράς, για τρία δισεκατομμύρια ανθρώπους, αυτή η σειρά πολιτικής φαντασίας έγινε πραγματικότητα: περιορισμοί στις μετακινήσεις, απαγορεύσεις κυκλοφορίας και πανταχού παρούσα αστυνομία.

Είτε σκληρά, είτε μαλακά είτε μέτρια, επιβεβλημένα από τα πάνω ή ασπαζόμενα από τα κάτω, το lockdown επιβεβαιώνει την *έλλειψη ενότητας που είναι οι καθημερινοί προλετάριοι*, ακόμα περισσότερο σε αυτούς τους καιρούς των διαιρεμένων αγώνων και των περιχαρακωμένων ταυτοτήτων. Παρά τις πράξεις άρνησης και αντίστασης, έχει υπάρξει μια μαζική, σε παγκόσμια κλίμακα, αποδοχή αυτής τη επαναενισχυμένης εξατομίκευσης.

Πραγματικά, στον 21ο αιώνα ακόμα περισσότερο από πριν, η τεράστια πλειοψηφία της ανθρωπότητας δεν έχει άλλα μέσα για να ζήσει από το να πουλήσει την εργατική της δύναμη. Αυτή η κοινή συνθήκη, όμως, φέρνει κοντά τους προλετάριους μόνο αν οι κοινωνικοί τους αγώνες αρχίζουν να στοχεύουν αυτό που τους κρατά όλους από κάτω: τη σχέση εργασία/κεφάλαιο.

Τις τελευταίες δεκαετίες, και ιδιαίτερα μετά το 2008, εκατοντάδες εκατομμύρια προλετάρων έχουν χάσει τις δουλειές τους, έχουν υποστεί περικοπές κοινωνικών επιδομάτων και συντάξεων, και εκατομμύρια ιδιοκτητών σπιτιών έχουν υποστεί έξωση από τα σπίτια τους. Καθώς η παρούσα πανδημία επιδεινώνει ακόμα περισσότερο τις βιωτικές και εργασιακές συνθήκες, παρεμποδίζει επίσης, χωρίς να καταστέλλει όμως εντελώς την προλεταριακή αντίσταση, και επιφέρει καινούρια αιτήματα και διαμαρτυρίες, μερικές σε ένα ευρύτερο φάσμα, για παράδειγμα αυτές που περιλαμβάνουν οικολογικά ζητήματα.

Παρ’ όλα αυτά, ακόμα και όταν οι αγώνες αυτοί είναι νικηφόροι, παραμένουν κατακερματισμένοι, ανίκανοι να φτάσουν στην καρδιά του ζητήματος. Το ταυτόχρονο δεν είναι συγχρονισμός ούτε η αντιπαράθεση συνεπάγεται σύγκλιση. Μέχρι τώρα, αντίσταση και απόρριψη συνδυάζονται σε αιτήματα για μεταρρύθμιση και (όσον αφορά το φύλο και τη φυλή) ισότητα.

Οι αγώνες για καλλίτερους μισθούς και εργασιακές συνθήκες θέτουν το ζήτημα της αναλογίας μισθών/κέρδους αλλά δεν επιτίθενται αυτόματα στο ίδιο το μισθωτό σύστημα. Στην πραγματικότητα σπάνια το κάνουν. Η άρνηση να ρισκάρει κανείς τη ζωή του για το αφεντικό, η διεκδίκηση μέτρων προστασίας, ή ακόμα και να ζητά κανείς να πληρωθεί χωρίς να έρχεται στη δουλειά για όσο επιμένει ο κίνδυνος για την υγεία, δεν αρκούν να αμφισβητήσουν την *συνύπαρξη της μπουρζουαζίας και του προλεταριάτου*. Υπάρχει ελάχιστη κριτική της εργασίας, και ακόμα μικρότερη κριτική του κράτους ως κράτους, έγραψαν Γάλλοι σύγχρονοι τον Απρίλιο του 2020. Μέχρι τώρα, η παρατήρηση παραμένει έγκυρη.

Δεν είναι αδύνατο να φανταστούμε ότι αποκλίνουσες κριτικές μπορεί να συγκλίνουν στο να επιτεθούν στη θεμελιώδη δομή: τη σχέση κεφάλαιο/εργασία, αστική τάξη/προλεταριάτο. Διαφορετικοί αγώνες θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ένα “ίζημα”, όπως στη χημεία, όταν ετερογενή στοιχεία, μέχρι ένα σημείο διάσπαρτα, κρυσταλλώνονται σε ένα σώμα. Η αντίσταση θα πρέπει να προχωρήσει χτυπώντας στη βάση αυτής της κοινωνίας. *Οι άρχουσες ελίτ θα έπρεπε να απορριφθούν ακόμα περισσότερο εξαιτίας της απαξίωσης που προκάλεσε η διαχείριση, από την πλευρά τους, της κρίσης*. Εκμεταλλευόμενοι την παύση ενός τμήματος της παραγωγής, οι προλετάριοι θα έπρεπε να εξεγερθούν εναντίον των δυνάμεων του κράτους, να επιτεθούν στην αστική κυριαρχία, να σπάσουν την παραγωγικότητα και την ανταλλαγή στην αγορά, να ξεχωρίσουν καταστροφικά είδη παραγωγής από χρήσιμα και ευχάριστα, και να ξεκινήσουν την απο-συσσώρευση (“Μια τερματική ασθένεια απαιτεί ακραία θεραπεία”- Άμλετ, IV, 3).

Αυτό δεν είναι αδύνατον, αλλά τίποτα σήμερα δεν δείχνει ότι πολύμορφοι αγώνες κινούνται σ’ αυτή την κατεύθυνση. Όποιες κοινωνικές εξεγέρσεις και να συμβούν, ορατά σημάδια δείχνουν προς μια συνέχιση διαιρέσεων βασισμένων στην ταυτότητα, διαιρέσεις τοπικές, εθνικές και θρησκευτικές, με κάθε κατηγορία να

προωθεί τη δική της ατζέντα. Ο διαχωρισμός γίνεται ένα προνομιούχο μέσο αγώνα και ωθεί την “οικοδόμηση κοινότητας” στο προσκήνιο με ελάχιστο ή ανύπαρκτο κοινό έδαφος. Οι χασματικές γραμμές διευρύνονται, τώρα, και μερικές φορές τέμνονται χωρίς όμως να συναντιούνται ώστε να φτάσουν στον πυρήνα του συστήματος.

Υπόθεση

Ούτε ο ιός ούτε η διαχείρισή του επιφέρουν συνολική αλλαγή: αποκαλύπτουν και ενισχύουν ήδη υπάρχουσες τάσεις.

Δεν βιώνουμε το τέλος του κόσμου, ούτε το τέλος ενός κόσμου. Η πανδημία επαναενδυναμώνει την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων: όπως αποδείχτηκε στο παρελθόν, οι αστοί είναι αρκετά καλοί στο να προσομοιώνουν τις ίδιες τις άμυνες ανοσίας της τάξης τους. Δεν έχουν ακόμα εξαντλήσει τις ικανότητές τους, ούτε καν για κακή διακυβέρνηση.

Η μόνη πραγματική αδυναμία του καπιταλισμού προέρχεται από αυτό που τον ταΐζει: τους προλετάρους. Κατά τα άλλα, χωνεύει τις ίδιες τις κρίσεις του χάρις στην εκπληκτικά απρόσωπη και πλαστική φύση του και είναι αρκετό γι’ αυτό το σύστημα να συντηρεί τα βασικά του στοιχεία: την σχέση κεφάλαιο/εργασία, την επιχείρηση, τον ανταγωνισμό...

Όσοι ζουν σε καιρούς μεγάλων αναστατώσεων τους βιώνουν σαν μια περίοδο στην οποία το πιθανό και το αδιανόητο γίνονται ξαφνικά πραγματικότητα. Τον Ιανουάριο του 2020, κανείς δεν περίμενε ότι θα έπρεπε να υποταχθεί σε κατ’ οίκον κράτηση (ομολογουμένως, με κάποια όρια). Πού βρισκόμαστε έναν χρόνο αργότερα;

Οι κρίσεις φέρνουν ένα σημείο ρήξης, μια στιγμή απόφασης, καλώς ή/και κακώς: μια διέξοδο που αντιμετωπίζει τις αιτίες της κρίσης ή μια διολίσθηση σε περισσότερες ακόμα μελλοντικές καταστροφές και όλα εξαρτώνται από το αν δρούμε θετικά ή αν αυτές ενεργούν πάνω μας. Εξαιρετικές περίοδοι (η δεκαετία του 1640 στην Αγγλία, το 1789, το 1917...) έμοιαζαν να ανοίγουν για μας δυνατότητες ώστε να έχουμε τον έλεγχο της ζωής μας. Αντίθετα, όταν ξέσπασε ο πόλεμος τον Αύγουστο του 1914 οι άνθρωποι αισθάνθηκαν σαν να έπεσε ο ουρανός στο κεφάλι τους και έπρεπε να υποταχθούν σε γεγονότα πέρα από τον έλεγχό τους.

Θα προτείνουμε έναν “ιστορικό νόμο” (που, όπως κάθε τέτοιος νόμος, επιδέχεται εξαιρέσεων):

Στην απουσία προϋπαρχόντων ριζοσπαστικών κοινωνικών κινημάτων (δηλαδή την τάση να βάλουν στον στόχο τα θεμέλια της κοινωνίας), μια καταστροφή μπορεί μόνο να ενθαρρύνει το ξέσπασμα επί μέρους διενέξεων (μεταβλητής έντασης) και να αναγκάσει την καθεστηκυία τάξη να προσαρμοστεί και συνεπώς να ενδυναμώσει τον εαυτό της.

Όπως έχουν τα πράγματα, οι περισσότεροι άνθρωποι βιώνουν την πανδημία σύμφωνα με τις προηγούμενες πεποιθήσεις και οι βεβαιότητές τους περισσότερο ενισχύονται παρά αμφισβητούνται. Ο υποστηρικτής της αριστεράς καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η λύση βρίσκεται στις υψηλής ποιότητας δημόσιες υπηρεσίες, ο νεοφιλελεύθερος ότι το κράτος έχει αποδείξει για άλλη μια φορά την ανικανότητά του, ο ψηφοφόρος της ακροδεξιάς ότι πρέπει να κλείσουν τα σύνορα, ο μετανθρωπιστής¹⁵ ότι είναι καιρός να προχωρήσουμε προς μια βελτιωμένη ανθρωπότητα, ο ερευνητής επιστήμονας ότι η έρευνα θα πρέπει να χρηματοδοτηθεί περισσότερο, ο υπερ-απαισιόδοξος ότι δεν έχουμε να πιαστούμε από πουθενά. Ο καταστροφολόγος μεμφιμοιρεί ότι πρέπει να προετοιμαστούμε για το χειρότερο, ο ακτιβιστής επαναλαμβάνει ότι γίνεται κατεπείγον να ενεργοποιήσουμε τους αγώνες...Και οι προλετάριοι; Σκέφτονται και θα σκεφτούν ότι οι ενέργειες και οι αγώνες τους θα τους οδηγήσουν στο να καταλάβουν.

Γιατί ζούμε τώρα έτσι όπως ζούμε;

Και πώς θα μπορούσαμε να ζούμε διαφορετικά;

15 Στμ. Στο αγγλικό κείμενο: *trans-humanist*.

Βάζουμε στους εαυτούς μας πραγματικά αυτά τα κρίσιμα (θεωρητικά) ερωτήματα μόνο όταν έχουμε ήδη αρχίσει να τους δίνουμε (πρακτικές) απαντήσεις.

G.D. 1η Φεβρουαρίου 2021

Για περισσότερο διάβασμα

- [Michael Roberts](#)
- www.worldometers.info/coronavirus/
- feverstruggle.net/category/reports/
- “COVID-19 and Circuits of Capital”, Monthly Review, September 2020:
- Wildcat, A preventable massacre. Why did so many people in Italy die during the Corona crisis?
- Lizzie O’Shea, “We keep you alive”, The Baffler, March 2020

Το παράθεμα από τον Χέγκελ:

“Σύντομα θα είμαι 50 χρονών. Έχω ζήσει τριάντα χρόνια σε καιρούς αιώνιων προβλημάτων, καιρούς πλήρεις ελπίδας και φόβου, και ήλπιζα ότι μια μέρα θα μπορούσαμε να ελευθερωθούμε από τον φόβο και την ελπίδα: πρέπει να παραδεχτώ ότι όλα συνεχίζονται” (Γράμμα στον Friedrich Creuzer, 30 Οκτωβρίου 1819).

Σε αντίθεση με τον φιλόσοφο, δεν επιθυμούμε να απελευθερωθούμε από αυτή την ελπίδα.